



# תמול שלשום, היום, עם הפנים למחר

**"תמול שלשום" הוא לא רק שם של ספר שכתב ש"י עגנון, אלא גם שמו של מקום קסום בירושלים**

בפינה נחבאת, נסתרת מעט מעין רואים, שוכנת "תמול שלשום" – חנות ספרים, קפה ומסעדה

קשות כמו האינתיפאדה, למשל, כשלא מעט עסקים נסגרו במהלכה. כשמסעדות התפוצצו, לא הרבה אנשים ששו (שמחו) לצאת לאכול בחוץ".

● **אם היו מבקשים ממוך להגדיר את המקום בשתי מילים, מה היית אומר?**

"זה בראש ובראשונה מקום שנושם תרבות, אבל הוא גם מסעדה לכל דבר".

● **מי הקהל שבא הנה?**

"קהל מגוון מאוד; גם ישראלים, גם תיירים, גם דתיים, גם חילוניים, צעירים ומבוגרים. יש הרבה לקוחות קבועים, אבל לא כולם".

● **באים הנה בשביל הקפה או בשביל הספר?**

"גם וגם, וזה שונה מאדם לאדם. אנחנו במרכז העיר; אנשים באים גם לסידורים וגם לפגישות. הנה הזוג שישב פה לידינו; אני חושב שהם בדייט (פגישה רומנטית ראשונה)".

● **אתם לא ממוקמים ברחוב; צריך לדעת עליכם כדי לבוא הנה.**

"נכון, אבל עכשיו, אחרי 15 שנה, המקום ידוע מאוד. יתרה מזו (יותר מזה), אנשים אוהבים את הסוד הגלום (הנמצא, המתחבא) בו".

● **אתם מחזיקים פה ספרים משומשים או חדשים?**  
"גם וגם. אני משתדל לספרות עברית טובה תהיה פאן. אם יוצא לאור ספר חדש של עמוס עוז, הוא יהיה פאן. אין לי הרבה מקום; זו לא חנות ספרים גדולה, ואני נדרש לבחור. הקגש הוא על ספרות עברית, ספרות יפה, וכמובן שירה. יש לנו כמה מדפים של ספרות עברית מתורגמת לאנגלית, כי חשוב שתקריס שבאים לכאן או דוברי אנגלית ייקשפו (יהיו פתוחים) לספרות עברית, גם אם הם לא קוראים עברית".

● **איפה אתה משיג את הספרים?**

"יד שנייה. הרבה פעמים אנשים מביאים לי עיזבונות (ירשות), מביאים לי ספרים שהם כבר לא צריכים. יש לנו הרבה ידידים".

שאיפות. בצבא הייתי קצין תותחנים. עברתי כל מיני דברים בחיים. אני מאמין בזה שאיזה שהוא גיוון מאפשר לך להתחדש. ועכשיו, כשהפכתי לאבא בגיל מאוחר יחסית, אני צעיר יותר מתמיה. התאומים שלי מחזיקים אותי צעיר".

● **איד הגעת לרעיון הזה של מסעדה חנות ספרים?**  
"שהייתי (הייתי) בארצות הברית שלוש שנים. בשנים אלה לימדתי עברית בשלוש אוניברסיטאות שונות. בארה"ב ראיתי שיש דבר כזה שקוראים לו בית קפה חנות ספרים, וההמצאה הזו מצאה חן בעיני מאוה. אז לא העליתי בדעתי שאני אעשה דבר כזה בעצמי, אבל בראש נרשמו לי כבר הרעיונות האלה".

"כל הקלוב של שני חדרים, חדר אחד לאכילה ושתייה וחדר אחד לקריאה, אבל אין אדם מקפיד לקרות (לקרוא) במקום קריאה ולאכול ולשתות במקום אכילה ושתייה, אלא זה אוכל וקורא, וזה קורא ושותה, זה נכנס וזה יוצא".

תיאור קלוב הפועלים בנפו,  
מתוך "תמול שלשום" מאת ש"י עגנון

כששבת ארצה, לא רציתי לחזור לעסוק בעיתונאות, שזה היה התחום העיקרי שעסקתי בו; הייתי עיתונאי ב'הארץ', ב'דבר' וב'קול ישראל'. הרגשתי צורך לעשות משהו חדש ומסעיר, ואז עלה הרעיון של בית קפה שהוא גם חנות ספרים, פה בירושלים. הרגשתי שזה מתאים פה, שזה עונה על איזה צורך; והנה אנחנו כבר קיימים 15 שנה, מאז יוני 1994. לא היה לי ניסיון, לא בפיונס (עסקים), לא בבישול ולא בעיצוב, ועשיתי הרבה דברים מתוך כורח (הכרח) מצד אחד ואינטואיציה מצד שני.

זה לא היה קל אז וזה לא קל היום. אבל היום אנחנו עסק פורח ופופולרי. אנחנו ידועים מאוד בירושלים, ולא רק בה. העסק שלנו שרד (החזיק מעמד) בתקופות

אם נאמר מסעדה, לא אמרנו הכל; אם נאמר מסעדה וחנות ספרים, עדיין לא אמרנו הכל. גם אם נאמר קפה מסעדה וחנות ספרים, גם אז לא אמרנו את הכל, כי עדיין לא אמרנו דבר על האווירה המיוחדת של המקום.

בשכונת נחלת שבועה בירושלים שרויים בצוותא (נמצאים יחד) ישן וחדש. הפתים עתיקים, ספוגי היסטוריה, אבל בהם וביניהם תוססים חיים. הרחובות הצרים מלאים מסעדות, בתי קפה ופרים. בפינה נחבאת, נסתרת מעט מעין רואים, שוכנת "תמול שלשום" – חנות ספרים, קפה ומסעדה.

לאחר שמטפסים על שורת מדרגות, בפניין הבנוי אבן ירושלמית, חוצים מרפסת קטנה, נכנסים לחדר שפולו גומחות (נישות) וקשתות וריהוט עתיק. בכל נישה מנורת שולחן, שמפיצה אור רך על מדפי ספרים. כשאנחנו נכנסים, אופפת (עוטפת, מקיפה) אותנו מיד אווירה שקטה, תרבותית וגם מעוררת תיאבון. ריחות מאפה וסלטים טריים, וכמובן ארומה של קפה. המבט נמשך אל הספרים, חדשים עם ישנים, שירים ופרוזה, והעין קולטת (תופסת) שמות סופרים משלנו, כמו דוד גרוסמן, עמוס עוז ומאיר שלו, לצד משוררים רבים: רמי סערי, גיורא לשם, והגדולים יהודה עמיחי ונתן אלתרמן, ועוד רבים אחרים.

בעל המקום, דוד ארליך, הזמין אותי לשבת בשולחן צדדי. "על כוס קפה ועוגה" תוצרת המקום, יכולנו גם לשוחח בשקט על "תמול שלשום" ובצליו, וגם להסתפל סביב וליהנות מהאווירה של המקום.

● **ספר לי קצת על עצמך.**

"נולדתי ברמת גן ולמדתי בתיכון 'בליך' המפורסם. הייתי פעיל מאוד במועצת התלמידים וערכתי את עיתון בית הספר. בעצם, הייתי עיתונאי מגיל צעיר. הייתי פתב 'מעריב לנוער', ואז כבר היה ברור לי שאהיה עיתונאי. לא היה לי חלום גדול יותר מאשר להיות פתב ב'מעריב'. זו הייתה פסגת (שיא)



"התוכנית הזו של ערבי הספרות מביאה לנו הרבה פרסום מפה לאוזן, וכל הזמן מביאה קהל נוסף ומגוון.

למשל, אירחתי מישהו שכתב ספר על רכיבה על אופניים, אז הקהל שבא היה לאו דווקא הקהל הקלאסי של אוהבי ספרות גבוהה. הדברים מתגלגלים מפה לאוזן. יש לנו סדרה שנקראת קפה מדעי; אנחנו מארחים אנשי אקדמיה שמספרים על חומרי מחקר שלהם.

● **מי הלך בעקבותיה בירושלים?**  
 "בירושלים אני היחיד; בתל-אביב ישנה תולעת ספרים, שהיא ותיקה מ'תמול שלשום'."  
 ● **ספר לי על הספר של ה'בליינד דייט', שהוצאתם באן.**

"המקום הזה אהוב מאוד על זוגות, ויש פה הרבה בליינדר-דייטים (פגישות עיוורות) וחוזרים ארוכים, ופתאום עלה הרעיון שנוציא את הסיפורים האמיתיים בספר, ונמכור אותו כאן. 'ספר האהבות' הוא ספר נחמד מאוד ומדבר בעד עצמו".

● **תן לי דוגמה אחת מהספר.**  
 "הסיפור של אורית ואליספה מעניין. הם יצאו כמה פעמים ונפרדו, ואז הוא שלח לה הודעת טקסט: 'לא מאתמול ולא משלשום'. היא שלחה סימני שאלה, והוא אמר לה להתמקד באתמול ושלשום, והיא קלטה (הבינה) למה הכוונה. למחרת הגיעה ל'תמול שלשום' די גבוהה (מהססת, לא בטוחה), אבל אזרה אומץ (התגברה, קיבלה כוח) ושאלה את המלצרית אם יש לה משהו בשביל אורית.

בתשובה, הושיבה אותה המלצרית בכורסה, הכניסה דיסק למערכת, הביאה לה כוס קפה וצלחת עם גלידה ושמה לידיה את 'שירי ירושלים' של יהודה עמיחי. לבסוף הביאה לה את המכתב של אליספה. סוף טוב – הכל טוב. אחרי ארבעה חודשים הם התאסרו. כיום הם גרים בעטרת שבחבל בנימין והורים לדוד בן ארבע, אליעד בן שלוש, ותמר בת שנה".

● **אתה בעצמך סופר; ספר לי על הספרים שלך.**  
 "כן, אני כותב כבר הרבה שנים. שני הספרים הראשונים שלי, 'הבקרים של שלישי וחמישי' ו'פחול 18', הם של סיפורים קצרים, ואנר שקרוב לי מאוד. אני גם אוהב לקרוא סיפורים קצרים. ועכשיו אני מתקשה ככותב במעבר מסיפור קצר לרומן. הרבה שנים אני מנסה, ונדרמה לי שעכשיו אני עומד להצליח".

דניאל עמיחי-מיכלין



יהודה עמיחי – פינה הקרויה על שמו בירושלים, תיירים, דתיים וחילוניים



בעל המקום, דוד ארליך

● **יש פה אנשים שיושבים וכותבים?**  
 "כן' בהחלט. היה מקרה מפורסם במיוחד של נתן אנגלנדר, סופר אמריקני צעיר שהתפרסם מאוד, ומשווים אותו לבשבים-זינגר. הוא ישב בשולחן הזה שלפנינו במשך כמה שנים וכתב כמעט את כל הספר הראשון שלו. בחור צעיר מאוד. יום אחד ראיתי שהוא זורח (שמח מאוד), וכששאלתי אותו מה קורה, הוא סיפר לי שהספר, שטרם סיים (שעדיין לא גמר), נמכר להוצאה גדולה חשובה מאוד בארה"ב, ושהם רכשו את הזכויות על ספר שני שלו, שהוא עוד לא התחיל לכתוב. והספר באמת יצא לאור והיה להצלחה גדולה מאוד בארה"ב, ותוך זמן קצר תורגם לשתיים-עשרה שפות. לא מזמן הופיע גם הספר השני, וגם הוא כבר מצליח מאוד. כל הסיפור הזה קרה לפני עשר שנים. נתן חזר לחיות בניו-יורק, ולפני שנה, בפסטיבל סופרים בין-לאומי, הוא בא לירושלים והגיע אלינו ונתן לנו ערב קריאה. היה מדהים לראות איך מהבחור הזה, שגדל פה, נהיה כוכב".

● **גם יהודה עמיחי כתב פה?**  
 "יהודה עמיחי היה בן בית אצלנו, אבל לא כתב כאן. היתה בינינו ידידות חזקה, ויש לו אחוזים פה: הוא המשורר שהופיע אצלנו בליל הפתיחה של 'תמול שלשום' וקרא משיריו. אמרתי לו, שזו היתה המתנה הגדולה ביותר שיכולתי לבקש. יש כאן פינה הקרויה על שמו; יש בה כורסה, שהוא נהג לשבת בה הרבה, ולכן עד היום אנחנו קוראים לה פורסת עמיחי. אנשים באים ושואלים עליה".

● **מי עוד קרא פה משיריו?**  
 "אנחנו מארחים פה באדיקות (בנאמנות) לאורך שנים סופרים ומשוררים פעם-פעמיים בשבוע. במשך השנים התארחו אצלנו כל המי ומי (הידועים) של הספרות הישראלית, אבל גם הרבה צעירים לאו דווקא ידועים".

● **איך אתה מפרסם את המקום, או שהדברים עוברים מפה ל' אוזן?**

● **והמחירים פה זולים?**  
 "ממוצעים. יש הזדמנויות לא מעטות, מציאות. אבל ספרים חדשים אני לא יכול למכור בזול, כי אני לא רשת גדולה".

● **אתה בוחר את הספרים לפי הטעם שלך?**  
 "פחות או יותר. ספרים מיד שנייה אני לא בוחר; הם באים, ויש ביניהם דברים יפהפיים, לפעמים דברים מפתיעים".

● **יש לכם פה התכנסויות של דתיים; בצוות יש לכם ערבים; זו אמירה שאתה רוצה לומר, שכולם שווים אצלכם?**

"כן ולא. ירושלים עיר דו-לאומית; ברוב המסעדות הטבחים הם ערבים. בזה אני מיוחד. אני כן מיוחד בזה שרוב הצוות הערבי עובד אצלי כבר המון שנים, ויש יחסים טובים וביקורים הדדיים (זה אצל זה), וזה חשוב לי מאוד. זה קורה מעצמו, כי כך המקום וכך צריך להיות. הוא הדין (אותו דבר) לגבי הדתיים. זה מתחיל מזה שהמקום כשר וסגור בשבת. מהרגע שפתחתי אותו, הוא הפך לאטרקטיבי גם לציבור הדתי, ויש פה דו-קיום מבורך של דתיים, בעיקר כיפות סרוגות, וחילוניים. יתר על כן, אני חושב שהדתיים נהנים מזה שיש למקום איזה פן (פנים, צד) בוהמי. גם הקהילה ההומולסבית בעיר אוהבת לבוא הנה".

● **יש פה סוגי מאכלים מיוחדים, שאפשר להגיד שכולם אנשים באים?**

"כשפתחתי את 'תמול שלשום', עניין האוכל לא היה חשוב לי במיוחד; זה לא התחום שלי. אף-על-פי שתמיד הבאתי אנשים טובים, זה לא היה מרכז הכובד (הדבר העיקרי) של המקום. במשך השנים הלכנו יותר ויותר לכיוון של השבת (שיפור) האוכל, וכיום יש לנו פה אוכל טוב באמת, ויש אנשים שבאים לכאן בגלל האוכל. יש אנשים שאוהבים את המקום בגלל המראה שלו: בניין עתיק בן 140 שנה, בניין לשימור, עם הנישיות והחלונות, ואבנים של פעם".